

Femte Capitlet

Om the Giäl i Norrwijkan/

1 Qwille Giäl ock Härad.

Här i Bahus-Län äro små Häradet, bestående offta af ett Giäl allena, som uti Tanum ock i Qwille, hwilket fordomdags bestådt at 4 Socknar, nemligen Qwille, Wrem, Botna ock Swenneby/ men nu ej mer än af 3, sen Wrems kyrcka blef ödelagd, utan twifwel tå Härskapet ther i Feigder ej kommo til at bo, effter wanligheten på sitt Gods Wrem, om hwilka kyrckor hwar för sig, jag nu wil göra utförlig Berättelse, särdeles effter then uplysning sal. Herr Mag. ock Kyrckoherden Peter Eekman i Qwille behagat lämna mig.

Om Häradet Qwille har sitt Namn af Kyrckan eller Kyrckan af Häradet, kan wara lika mycket; Men hwar af begge så kallas, är ej

så lätt at utgrunda. I D. Spegels Glossario, finner man wäl, at thet Ordet Qwill, betyder ett litet stycke Äng thet Östgiötarna kalla Hump ock Bahus-Länningarne en Teg.

Men thet gör intet tilfyllest, ty på thet Sättet, skulle alla Giäl så kallas, utan mig synes, at Qwille har fådt sitt Namn, antingen af the ther många qwillande eller rinnande Strömmar, Äer, Qwillor eller Kiällor, eller ock (som nog troligt är effter min Gissning) af the i gamla tider strandade ock förolyckade Menniskior, hwilka under olyckan, jämwäl ther wid Siökanten i Pastoratet Qwille,

qwillat, thet är jämrat ock klagat sig jämmerligen; ty Gud tröste then som är i Nöden ock Faran: Förthenskuld förer thetta Häradet Qwille ett trä i Sigillet, til ett teckn, at ther i fordna tider warit mycken skog, men tå Skotterne här grasserade, och thet stora Sille-Fisket stod på, ödelade the skogarna, både i Tanum och Qwille.

Hwad nu Moderkyrckan Qwille anbelangar, så är hon af Sten murad, såsom en Kors-Kyrcka, dock med litet Chor, hwilket dock effter Beslut skal nedtagas ock göras ett med Storkyrckan, hälst ther är en stor Folkrik Församling; Hon är belägen på Prästegårdens Ägor ock altså Crone-Grund. I gamla tider, tå Wrems Sockn, som bestod af 16 hela Gårdar, war i Wälmakt, woro i Qwille Sockn ej mer än 111 Hemman men nu 127, dels Frälse under Säterijet stora Wrem, dels Skatte ock Crone, så wäl som i the andra bägge Socknarna.

Thenna Qwille kyrcka är wäl målad nyligen af Mäster Schiönfeldt, så til Taket, som Läktaren 1727: Men Altare-Taflan ock Predike-Stolen äro mycket gamle, ringa ock släte, jämwäl Funten. Altare-Taflan är uthuggen med Bilthuggare-Wärck År 1671 ock mitt uti är

målad Historien om Nicodemi Ankomst til Christum om Natten, utom Skriffthenes Språk.

Predikestolen är giord i salig Johan Jenson Gieddes tid 1650, i Anledning af the Bokstäfwer, som finnas ther på J. J. S. G. P. Men hwad the andra ther stående Bokstäfwer betyda, kan ingen weta säga mig, nemligen P. A. K. W. 1650; utan twifwel lærer thet warit en hederlig Sockne-Man Peder Andersson Kyrckewärd, ock thess hustru Karin Wetles dotter som kan hända något ansenligt gifwit til thenna Predike-Stol.

På Funtens Crona, står åter salig Herr Johan Jenson Namn ock Peder Anderssons, hwilka såsom Kyrckones Föreståndare, låtit giöra thenna Funten 1652, hwilket Åretal står på Funtens dörr.

På Kalcken är utstuckit Guds Lamb, med Seger-Fanan ock omkring står: Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata Mundi, miserere nostri A:o 1704.

På Kalke-Klädet, som är wackert sydt ock af Herr Mag. Eekman förärdt, stå thesse Bokstäfwer in uti en Krantz I. H. S., P. E. M. G. J. D. 1728.

Mässe-Haken, som är nu utgammal ock utsleten, har S. Daniel Bildt ock Dorothea Bielcke förärt 1662, emedan theras Namn ock Wapn stå therpå sålunda:

FÖRBARME. DIG. OFVER. OS.

I. LOST. OCH. NOD.

I. LIF. OCH. DOD

Daniel Bildt. DOROTHE BIELKE. 1662.

Inga Epitaphier eller Graf-Stenar finnas, antingen in eller utom kyrckan, icke eller Sacristie, ther i Kyrckoherdarnas Lik kunnat blefwit begrafne.

Icke eller finnes i thet wid Kyrckan upbygde Brädes- ock Timmers-Tornet, mer än en liten klocka, på hwilken man intet mer kan läsa än Maria: Nu nyligen är ock en stor klocka tit förskaffad 1742: På hwilken står: Soli Deo Gloria.

Quille Kyrcko - Klocka guten Åhr 1742, tå varande Stichtets Bis-kop Herr Doct. Jacob Benzelius, Kyrckoherden Herr Mag. Petrus Eekman, Kyrk-Insp. Wolfdauer.

Til Qville Kyrka kom Guds helga ord at lära,

At tu må blifwa from, Ock lefwa Gud til ähra:

Wänd af tin synd igen, ock læt Guds ord tig tuckta,

Så blifwer Gud tin wæn, Tå lär tu Honom fruckta.

Ps. S. L. 5.

Guten i Giötheborg af Arved Böök.

I thenna Socknen, fins allenast en Herregård Stora Wrem benämnd, bestående af 3 hela Hemman, samt Rå ock Rör, eller ther under lydande 11 insokne Frälse-Hemman effter Förmedlingen. Thess Ägare är nu förtiden Fru Generalskan Rosenstierna, som thet nyligen fådt i Arf effter sin saliga Fru Mor ock Grefwinna Sabina Margareta von Aschenberg, salig Öfwersten Liliehöks Änckefru, hwars första Man ock Herre war Herr Christian Danielsson Bildt, ock effter ende Sonen dödde ogifft, kom Högbemälte Fru Grefwinnan at thet få i Arf effter sin salig Herre, hwilken utan twifwel fådt thetta Gods, effter sin sal. Herr Far Daniel Bildt, som hade til äkta Fru Dorothea Bielke, hwilken år 1650 bygt til Sätesgård, ett stort grundmuradt Stenhus 3 Wåningar högt här på Wrem, hwars like intet finnes i hela Bahus-Län: Men hon kostade therpå all sin Medel.

Mer än för 100:de år sedan, war theröfwer rådandes en mäkta rik ock myndig Dansk Adels-Man, wid Namn Christopher Galde, som ock ägde Åby Gods på Sotenäs, om hwilken säges at han ägt hwar 3:die Gård här i Landet med Kongen. Från honom är thetta Gods genom Arf tilfallet Herr Daniel Bildt, emedan Herr Galde hade til Fru Birgita Bildt, som fins af en Graf-Sten i Tossene Kyrcka År 1555, hwar om jag wid thess Beskrifning utförlig Berättelse lemnat.

Utom thetta enda Säteriet i hela Pastoratet, äro 2:ne Öfwer-Officerare Boställen Ledum ock Bärg, på thet förra bor nu förtiden Herr Capitain Hertel, som har til äkta Fru Baronessan Macklier, salig Landshöfdingen David Mackliers k. Dotter: På thet senare bodde salig Lieut. Hermelin, hwars salig Far war then widdtberömda Professorn ock på sidstone salig K. Carl then XII:tes Stats-Secreterare och Cancellie-Råd, som wid Pultava måste lifwet tilsättia, hafwandes til Fru salig Öfwerste Veinholtz Dotter; Men nu bor, effter hans död, Herr Lieutenant Balck ther på.

Hwad härnäst Annexerna widkommer, så är wid them mäkta litet at märka; ty Annexen Botna består allenast af 17 1/2 Hemman ock Swenneby af 23 dito. Botna, som har sitt Namn af Botn, hwilket betyder ett stycke Marck, eller sancker Äng, som ther ock fins ännu igenom, så at Prästerna hafwa tit en swår ock farlig Kyrckewäg för Hängedy, är belägen från Moder-kyrckan Qwille, wid pass 3/4 Mil, strax wid salta Hafwet, är af Sten murad, ock igenom salig

Kyrckoherdens Mag. Eekmans Omsorg effter Kriget, i godt Stånd satt, ock med en ny klocka försedd 1736: På hwilken jämte salig Magisterns, Kyrcko-Inspectoren Wolfdauers ock Klocke-Giutaren Bööks Namn, stå these wackra verser som salig Mag. Eekman af Gudelig Andakt, låtit sätta ther på:

När tu får höra Liudet mitt,
Så kom til Botna Kyrcka:
Guds Ord ther röre hiertat titt,
At Siälen må få Styrcka:
Wändt af tin Synd ock bättra tig:
Låt Herrans Ord tig tuckta:
Lef trogen ock rättfärdelig,
Tin Herra Jesum frukta.

Eljest är wid thenna kyrckan intet märkwärdigt, icke eller wid then andra Annexen Swenneby, som utan twifwel fådt sitt Namn, af en som hett Swen, på hwilkens Grund ock By hon lærer warit upbygd, består allenast af 23 hela Hemman (som förr bemält är) ock är belägen 1 Mil från Hufwud-Kyrckan, helt när wid salta Hafwet. Hwarcken in uti Kyrckan, eller utom på Kyrcko-Gården, äro några Märckwärdigheter; Förthenskuld, som ock begge these Annexer ej ligga mer än 1/2 Mil från hwar andra, sökte icke allenast Sal. D. ock Biskopen Carlberg i sin tid 1693 tå han war på Visitation, utan ock Sal. Doct. Eric Benzelius 1728, at af begge Annexerna göra en stor fullkomlig, både til Prästernas Lisa ock Församlingens större Nyttä ock Upbyggelse: Men Allmogen stod aldeles ther emot.

Uti intet Pastorat finner jag så långt tillbaka, om Kyrckoherdarnas af- ock tilträdande, som här i Qwille, hwar om sal. Mag. Eekman warit så god ock gifwit mig grundelig ock utförlig Handledning, af the gamla Kyrcko-Böcker ock Skriffter han hafft om händer: hälst ifrån Reformations-tiden, har ingen främmande, utan antingen Son eller Måg kommit til Pastoratet, hwarigenom inga Documenter äro förtegade, förlagde eller förskingrade, som på andra Ställen, hwaräst jag har hafft mycket at göra, innan jag kunnat ärhålla någon upplysning.

Then 1. Lutherska Präst i Qwille, har warit Hr. Gude Axelsson Giädde, som säges hafwa kommit, effter then sidsta här warande Muncke-Prästen Hr. Gudmund, hwilken tå han måste här ifrån ock hade wid Fiälbacka-Strand, uti Qwille Sockn, packat in sina Saker

på en Båt at gå öfwer til Norrige, hölt han på Siö-Stranden, för then ther til en stor Myckenhet församlade Allmogen, sitt sidsta Afskieds tal, ock ibland annat önskade: At om thet icke woro then rätta Läran ock Tron, som han för them predikat hade, han tå måtte förgås wid nästa Skiär ock Klippa: hwilket ock hände, i ty han i hela Folketz Åsyn af en starck Wäderilning, kullseglade på ett litet Skiär, ej längre än ett Canon-Skätt, från samma Fiälbacka Strand. Hwilket Skiär, som i lungt Wäder ock lågt Watn, står wid pass 1 Aln öfwer Watnet, men tå Storm är, aldeles öfwerhöljes, kallas än i dag Gudmuns Skiär. Men at Herr Gude Axelsson, ej warit Herr Gudmunds närmaste Effterträdare, thet wisar ett gammalt Document, af år 1592 d. 1 Julii uti Stora Qwille, som ännu fins i Prästegården, hos sal. Herr Mag. Eekman, i hwilket står at läsa thesse Orden: thet sal. Herr Torger warit i Qwille Sogne-Präst för hannom nemligen Herr Gude Axelsson: Men på hwad tid, antingen strax före eller efter Lutheri Reformation, wet ingen säga wist, utan twifwel har han warit then förste. Men effter han strax dött, utan twifwel i thet samma then Lutherska Religion infördes, har man räknat ifrån then tid Herr Gude blef, hälst han warit Pastor i Qwille, från 1534 til 1573, som ses af Bref ock säkra relationer, ock altså warit en utgammal Man.

Thenne Herr Gudde Gieda, har warit af gammal Adelig Släkt, från Dronthem i Norrige, studerat i Wittenberg, ock warit Lutheri Discipel. Tänckte sedan wid sin hemkomst, genom Swärdet återwinna sitt Adelskap, thet Fadren Axel Giedde, genom ett ofri ock oadeligit Gifte, med en Kiöpmans dotter bortmiste ock tiente sig up til Lieutnant: Men när Kong Christian den 3:die anlade Reformations-Wärcket, uppsöktes all studerande ungdom, som hade god grund i Lutherska Läran, at befordras til Prästa-Ämbetet, tå blef ock thenne Herr Gude Axelson förordnad til Pastor uti Qwille, samt sedan Religions-Probst, som the i forna dagar så kallades här i Wiken. Han har warit en mycket alfwarsam ock nitälskande Man om Religionen, samt hållit flitig Bref-Wäxling med sal. Doct. Luther; hwilket ock slutes theraf, at effter han sökte aldeles utrota then Påwiska Läran, har han til sin Säkerhet måst i förstonne altid rida med Wärja ock Pistoler, at förswara sig mot the ännu Påwiskt sinnade. Hans Wärja ock stora Slag-Swärd, som han förde wid Sadelen, säges wara kommit med thess Sone-Son Herr Per Jenson til Nafwerstad, ock ther i en Wädeld förkommit. Thenne Herr Gude Axelsson, som war en utlefwad Man ock på Älderdommen blind,

är Stam-Fader til thenna här i Bahus-Län nu warande Giaedde Familia. Hans Son then 2:dra Lutherska Prästen, wid Namn Herr Jens Gudesson Giedde, fick Pastoratet effter honom 1573 d. 3 Maj på Församlingens kallelles-Bref, then tid han studerade på Universitetet i Köpenhamn, ock hade ther några år warit med stor Flit ock Beröm, at komma sin gamla Fader til hielp, han har ock warit en alfvarsam ock berömmelig Man, som lemnat ett godt Lof-Ord effter sig i Församlingen. Uti hans Tid har en Skotsk Kong (utan twifel Jacobus then 6:te) rest härigenom, ock kommit til Qwille Prästegård, hwaräst tå han fick weta, at ther war en så högt bedagad blind Präst-Man, begärte han änteligen, at få se ock tala med honom. Sonen Herr Jens, hade mycket at göra, innan han fick öfvertala then gamla blinde Fadren, at komma in til Kongen, hwilken tå han såg honom, förundrade han sig högeligen, öfwer hans stora Ålderdom; Men Gubben blef sticken öfwer hans tal, ock för thet han wardt hållen för ett widunder, sägandes: Nu har jag lefwat alt för länge.

Thenne Herr Jens Gudesson, giffte sig med en wacker Bonde-Piga, Ingeborg Asmuns dotter från stora Jore i Qwille Sockn, och hade åtskilliga wackra Barn med henne, nemligen Herr Per Jensson, som blef Kyrckoherde i Nafwerstad; Hr. Hans Jensson, Probst ock Kyrckoherde i Uddevalla; Herr Johan Jenson, Probst ock Kyrckoherde effter sin sal. Far i Qwille; Axel Giedde, Borg-Mästare i Marstrand, ock Gude, som blef en Smed. Sen Herr Jens nu warit Präst ock på sidstone Religions-Probst i Wiken i 51 år, dödde han 1624.

Hans Son Herr Johan Jenssen Giedde, then 3:die i Ordningen/ hade samma Lycka, ock kom i sin Fars Ställe på sitt 24 år, dock sen han wist Prof på wackra Studier i Helsingör ock Kiöpenhamn, som hans hederliga Testimonier wid handen gifwa. Tå han war hemrest 1623 i tancka at få besöka Academierna i Tyskland, blef han medelst thess salig Faders Ålderdoms Swaghet, enhäneligen både af Herren på Wrem Herr Christopher Galde, som ock af hela Församlingen kallad til Präst effter sin salig Far, som ock dödde Året ther effter 1624. År 1647 blef han förordnad til Religions-Probst i Wiken, ock thet för thess härliga Ämbetz-Gåfwor ock hederliga upförande. Han giffte sig 1628, med en rik Mans Dotter Maria Michelsdotter på Huseby wid Drammen i Norrige, hwaräst hennes Far war Kongens Ri-Fogde. Han aflade med henne 10 Barn, af hwilka 5 Söner ock 2 Döttrar, sen öfwerlefde Fadren, en Son allenast studerade en tid i Kiöpenhamn, theräst han lät kalla sig i Stället för

Giedda, Petrus Johannides Lucius, blef Capellan 1668 ock dödde ogifft, sen Fadren 6 år förut med döden afgådt.

4:de war Herr Oluff Erichsson, född 1625 d. 14 Nov., på Hermans Öen i Morlanda Sockn på Orost, hwaräst hans Far war en ärlig ock wälmående Bonde ock Seglings-Man, wid Namn Erick Anderson, som hade til äkta en Borg-Mästare-doter, från Uddevalla Margreta Gregers doter höltz uti Scholan först i Uddevalla ock sen i Malmö i 10 år; ther ifrån han reste 1648, til Kiöpenhamns Academie: ock tå han ther wäl anlagt sina studier i 4 år ock wid sin hemkomst præceptorerat först hos Kyrckoherden Herr Peder Jacobsson, i Näsing 2 År; Sen hos sal. Probsten Hr. Johan Jenson i Qwille i 8 År, blef han af honom kallad 1662 i April til Capellan i Qwille ock ordinerad i Carlstad, af tå warande Superintendent M. Svenone Benedicti: Samma År effter sal. Probstens död, är han d. 2 Julii af hela Församlingen enhälleligen kallad til Kyrckoherde i Qwille, särdeles som han hade förlofwat sig med sal. Probstens Dotter Ingeborg Johansdoter Giedda/ wid hwilken han sen året efter 1663 d. 4. Octob., lät sig wiga ock ther efter blef wälsignad med 2:ne Söner ock 1 Dotter: Sonen Johannes blef Pastor effter honom, ock then andre Sonen Erich Olsson, lefde för 1/2 år sedan ock war Klockare i Qwille: then enda Dotren Elsa Olsdoter, blef gifft med Kyrckoherden Hr. Nils Ström på Sotenäs. Thenne Herr Oluf har warit en gudfruktig ock förnöjelig Omgänges-Man, förordnades 1685 af Ven. Consistorio i Carlstad til Vice-Probst, effter sal. Probsten Lars Bagge i Tanum, men afbad sig then hedren, för sin Ålderdom ock swåra Wäg åt Carlstad, hwar under thetta Probsteriet tå lydde. Han förestod wäl Pastoratet in til 1700, fast Sonen redan några år tilförne, hade therpå ärhållit Kongl. Fullmakt; Men afstod thet aldeles bemälte år, ock dödde så thet följande år 1701 d. 7 Febr. tå han war öfwer 75 år gammal.

5:te Herr Johan Oluffsson Quildahl hans Son, född 1665 i Augusti af förenämde hederlige Föräldrar i Qwille Prästegård, kom effter privat Information hemma, til Helsingörs Schola 1682 ock til Academien i Kiöpenhamn 1685, hwar ifrån han reste samma år til Lund i Skåne, ock tå han på alla Ställen hade förwärfwat sig wackra Testimonier, om sina studiers flitiga idkande, blef han 1688 kallad hem af sin sal. Far ock hela Församlingen til at wara Capellan, til hwilken ända, han blef samma år Prästwidg, af Superint. Mag. Erland Broman i Carlstad: ock som han then tiensten med heder förestod, blef han benådad med Kongl. Fullmakt, til sin Fars Gläd-

je, 8 År före thess aflidande, nemligen 1693 d. 6. Oct., hwar på han 2 År ther effter 1695 giffte sig med Berg-Mästarens Doter Johanna Hermans-Doter Kolthoff i Carlstad, hwilken sedermera 1720 giffte sig med tå warande Regimentz-Pastoren Herr Johan Krok, som några år thereffter blef Kyrckoherde ock på Slutet Probst i Frodari i Wäxiö Stifft, han dödde år 1737; Men hon til Qwille flödt, lefwer ännu, beklageligen blind för några år sedan. The 3 Barn 1 Son ock 2 Dötrar, som hon aflade med sal. Herr Johan Quildahl, lefwa ock äro wäl försörjde. Sonen Oluf är nu blefwen Klockare i Qwille ock gifft up i Wärmeland: Then äldre Doter Agneta Quildahl, blef först gifft, med sal. Herr Nils Oberberg på Sotenäs, ock tå hon måste therifrån, när Probsten Kilander, såsom gifft, kom til Pastoratet, effter thess sal. Mans död, ock sutit Äncka, in emot 8 år, samt förbemälte Herr Kilander wardt Änckeman 1734, blef hon wigd wid honom ock än lefwer: Then yngre Margreta, fick Herr Magister Peter Ekman til äkta, hwilken såsom then 6:te i Ordningen kom til Pastoratet, effter sal. Herr Johans död 1719 d. 19 Febr., nemligen Året ther effter 1720 i Maj, sen han hade fådt laglig kallelse ock Kongl. Fullmakt d. 25 Nov. 1719, han är född på Östads Herregård i Ale-Härad wid Giötheborg 1685 d. 8 Martii, thess salig Fader war Arendatoren ther sammastädes, en mycket hederlig ock förmögen Man, Anders Eekman, som blef sedan Mantals-Commissarius, ock war Bror med salig Borg-Mästaren Håkan Eekman i Giöteborg, har studerat både wid Giöteborgs Gymnasium (sen hans salig Far hade hållit private Præceptorer hemma åt honom alt tils 1704 ock sedan wid Kongl. Academien i Upsala i 9 År, hwarifrån han intet reste förr än han hade Magisterrat med Heder ock Beröm: hwilket hans wackra Disputationer utwisa, then ena de primis Gothorum è Scandia expeditionibus af år 1709 i Dec., then andra pro gradu, de Synagogis 1712 ock i Dec. Wid sin hemkomst præceptorerade han i några År i Halland, för Herr Probsten Bökmans wackra Stiu-Söner Dalinerna, af hwilka then äldste är Kongl. Bibliothecarius i Stockholm; jämwäl war han i Giöteborg hos Herr Commissarien Cederflycht, hwarifrån han tå kom til Qwille, som förbemält är, theräst han sig altid upfört, som en waksam, god ock nitälskande Prästman både i Lära ock Lefwerne, i anseende hwar til han ock blef wald 1737 på Präste-Mötet, at wara Riksdags-Man för hela Bahus-Län.

Thenne trogne ock nitälskande Herrans Tienare, är til stor hier-tans Sorg ock afsaknad död blefwen d. 23 Oct. 1744 på sitt 61 År.

Kunde nu thet bedröfwade Sorgehuset bli conserveradt Modren eller äldsta Doteren af särdeles Kongl. Nåd, wore thet högstönskeli- get ock en särdeles Lycka, Hielp ock Tröst.